

Sto padesát let od založení první české mateřské školy

Publikováno: 19. 3. 2019

■ Autor/autoři: Milada Rabušicová

Na první pohled se jedná o výročí, které si pozornost veřejnosti nezískává, snad jen historiků školství či dětství a zainteresovaných předškolních pedagogů, případně studentů oboru předškolní pedagogika, pokud jsou svými učiteli na tuto událost upozorněni.

Sto padesát let od založení první české mateřské školy prof. PhDr. Milada Rabušicová Dr. předsedkyně OMEP ČR. Přitom je to výročí velmi významné, neboť předznamenalo existenci a rozvoj jedné z výchovných a vzdělávacích institucí u nás, které si zachovávají svoji kontinuitu až do současnosti, a doufejme, že budou trvat i v budoucnosti. Zajímavé jsou jak okolnosti vzniku první mateřské školy v roce 1869 u Svatého Jakuba na Starém Městě pražském, tak okolnosti vývoje mateřských škol v následujících sto padesáti letech. Zastavme se u nich. Víme totiž, že je to právě společenské podhoubí, které jejich existenci tvaruje. Na počátku stála myšlenka Marie Riegerové, významné české filantropky, že je potřeba jednak pomoci sociálně potřebným rodinám, o což usilovaly již dříve vzniklé opatrovny, a jednak také zabránit „poněmčování“ českých dětí v tehdejších „kindergarten“, jazykově německých „školních zahrádkách“ fungujících podle modelu Fridricha Fröbela. Riegerová se inspirovala ve Francii, ale odkaz zřejmý již v samotném názvu byl také ke Komenskému a jeho Informatoriu školy mateřské. Protože mateřské školy byly otevřené a dostupné instituce, jejich početní rozvoj na sebe nenechal dlouho čekat, takže se můžeme dočíst, že na přelomu 19. a 20. století jich už v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byly stovky. Následující období 1. republiky znamenalo jak další kvantitativní nárůst, tak pro mateřské školy důležitou obhajobu českých národních tradic, o což se významně zasloužily další ženy, tentokrát zejména Ida Jarníková v Čechách a Anna Süssová na Moravě. Byly to reformátorky, které se snažily pro českou předškolní pedagogiku formulovat zásady svobodného vývoje dítěte a koncipovat mateřskou školu jako prostředí spíše rodinné než školské. Není možné pominout ani druhou polovinu 20. století, kdy ideologické zásahy do předškolní pedagogiky a inspirace Sovětským svazem jako naším vzorem se odrazila v nově formulovaném poslání mateřských škol. Nejen péče o dítě a podpora žen - matek, jichž bylo potřeba v pracovním zapojení do budování národního hospodářství, ale také svého druhu nedůvěra v to, že rodina bude předávat svým dětem novou komunistickou ideologii dostatečně, stály za velkým kvantitativním nárůstem začlenění malých dětí do mateřských škol. Začaly se v nich vychovávat, jak se tehdy říkalo, „výhonky komunismu“. Když potom v 70. letech byla zkrácena školní docházka na primárním stupni základní školy z pěti na čtyři roky, znamenalo to závazek také pro mateřské školy: bylo třeba cíleněji a příměji připravovat děti na povinnou školní docházku. Řečeno metaforicky, ale současně realisticky, v mateřských školách začalo období „množinové matematiky“ s mnoha úkoly pro všechny a malým prostorem pro děti, aby si volně hrály. Není divu, že když vše skončilo sametovou revolucí, přišla zpochybnění role mateřských škol ve společnosti z různých stran. Znovu se otevřela otázka, zda má být mateřská škola spíše vzdělávací, nebo sociální institucí. Někteří se chtěli vrátit k tradiční rodině s klasickým uspořádáním pečující matky v domácnosti a rodinu ekonomicky zajišťujícím otcem, mnozí zdůrazňovali, že prostě kvalita péče o děti v mateřských školách nemůže soutěžit s kvalitou péče rodinné, jiní zase říkali pryč od závazných a zavazujících osnov pro mateřské školy. Jistě i razantní snížení porodnosti v 90. letech

sehrálo svoji roli ve faktu, že mateřských škol ubývalo. Ne ale na dlouho. Po nejistotách 90. let přišla důkladná analýza stavu předškolní výchovy u nás, v níž významnou úlohu sehráli experti OECD. Byla publikována v roce 2000 jako Národní zpráva o stavu předškolní výchovy v ČR, v mezinárodním měřítku v roce 2001 jako součást první ze série publikací Starting Strong. Česká republika získala možnost mezinárodního srovnání a řadu inspirujících poznatků. Jedním z nich bylo, že bude užitečné vytvořit pro mateřské školy program, který bude dostatečně volný, aby se s ním na úrovni jednotlivých škol dalo tvořivě pracovat, ale současně bude vymezovat to nejdůležitější, čeho by se předškolním dětem mělo v mateřských školách dostat. Všichni jej známe v podobě Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a také víme, že v současnosti je čas na jeho revize, byť byl pedagogickou veřejností přijat vcelku vstřícně a po různých peripetiích se s ním učitelky již naučily pracovat. Ale vývoj mateřských škol jde dál. Dnes se zdůrazňuje téma kvality předškolního vzdělávání a je to tak dobře. Hledáme indikátory kvality v podobě vysoce kvalifikovaných pedagogů, optimálních podmínek pro jejich práci, efektivního řízení či zapojení rodin. Hledáme cesty, jak kvality dosáhnout a v čem vlastně spočívá. To je možné vidět jako dobrý začátek pohledu do budoucnosti. Nikdo dnes nezpochybňuje význam mateřských škol. Jejich role ve společnosti je posílena i pro mnohé kontroverzním ustanovením povinného předškolního vzdělávání pro děti ve věku pěti let. A pro jiné ještě kontroverznějším návrhem, aby do mateřských škol byly začleňovány děti ve věku dvou let. Prostě doba veřejného/institucionálního vzdělávání se v našich životech prodlužuje, a to jak z hlediska věku „nahoru“, tak „dolů“. Máme tu koncept celoživotního učení pro všechny i koncept rovných vzdělávacích příležitostí a předškolní vzdělávání v obou těchto konceptech má významné postavení. Předpokládejme, že tomu tak bude i v budoucnosti. Dostupnost mateřských škol je u nás prakticky univerzální pro všechny děti příslušného věku. A všechno to začalo před sto padesáti lety tou jednou jedinou u Svatého Jakuba...Český výbor OMEP - Světové organizace pro předškolní výchovu vnímá 150. výročí založení první české mateřské školy v Praze v roce 1869 jak dobrou příležitost k tomu, aby byl význam předškolního vzdělávání u nás ještě více podtržen. Proto přišel s iniciativou ustanovit 17. leden jako Den mateřských škol. Následovali bychom tak např. Slovensko nebo Polsko.